

EDUARD MARTÍNEZ FERRANDO

Síntesi del criteri valencianista

Introducció. S'acosta el dia que serem tots
uns.—1. El reialme de València, Estat
de Catalunya.—2. El decandiment valen-
cià.—3. Revifalla nacional. Nous horit-
zons.—4. Aplec documental històric sobre
:: la catalanitat inconcusa de València ::

JOVENTUT VALENCIANISTA

BARCELONA

1918

Síntesi del criteri valencianista

A LA MEMORIA DE NOSTRE EXCELS PATRICI

N'ENRIC PRAT DE LA RIBA

EL PENSADOR QUE ENCERTÀ A DONAR
A L'IBÈRIA UN IDEAL DE GRANDESA
I ESPLENDOR, AMB LA VENERACIÓ
DE SON MÉS HUMIL DEIXEBLE
EN AQUESTA TERRA DE VALÈNCIA

EDUARD MARTÍNEZ FERRANDO

Introducció

S'acosta el dia que serem tots uns
(Joan Maragall)

De la simple lectura de la història es desprén que els renaixements dels pobles foren efecte de les influències que els uns exerciren sobre els altres. Sense remuntar-se als temps antics basta que ens fixera en l'Edat Moderna: la Margarida d'wn Goethe té son precedent en les heroïnes de les llegendes nòrdiques; Kant a Koenigsberg proclama la sobirania de la raó, però són els sans-culottes de la Revolució francesa que passen en anda pels carrers de París a la Dea Raó i és llavors també quan el filòsof plora d'alegria...

De la mateixa manera, com ocorregué en tots els desvetllaments nacionalistes, d'una assimilació de la literatura romàntica estrangera que féu el Comtat de Barcelona a principis del segle passat, esdevingué una renaixença catalana.

Què prova açò? La veritat d'aquest principi: tota producció és resultat de l'associació d'elements diferents. Pretendre, doncs, que el pensament valencià sia fecunditzat per si mateix és un absurd de lesa ideologia, l'aspiració a un hermafrodisme espiritual que no pot conduir més que a l'esterilitat, puix essent lògics llurs defensors, cal suposar que aqueixa muralla de la Xina que alcen per Catalunya no ha pas d'ésser capriciosa i que el mateix s'ha d'alçar per als demés pobles de la terra.

Una postura mental així impedeix tota renovació a nostres camps, aïllats i sense evolucionar cap enlloc els nostres escriptors, el valencianisme caminaria en fossilitzar-se als vells tòpics de "dolça llengua", "barraca", "dona valenciana"... com fins ara, car els demés seran catalanismes.

En quines fonts, doncs, hi aniran els valencianistes a beure per a raonar son sentiment, si el valencianisme, com la falla del part de les muntanyes, no parí fins ara més que un minuscule ratolí? Així s'explica que no aconseguirà interessar al poble pel que tampoc tingué eficiència alguna social.

Idea sense suc, tal volta per son valencianisme xovinista, em duu sempre el record de les taronges seques.

Més de vint anys, deia D. Miquel dels Sants Oliver, que el nacionalisme català es nodrí del llibre *El Catalanisme* d'en V. Almirall. Altre tant caldria dir de *Las Nacionalidades* d'en Pi i Margall, pel que respecta al federalisme espanyol. Però el valencianisme on té d'anar a alimentar-se? Heus ací la médula del nostre pensament, sa raó d'ésser: l'assimilació de la cultura i els procediments catalans té de produir a la curta o a la llarga un ressorgiment de València.

Presentant a Catalunya com a absorbent, el que és una injustícia de les més greus, davant del testimoni de la història, se la fa antipàtica, i es retarda el jorn del nostre despertar, evitant que els valencians es mirin en son espill i s'orientin cap a ella, el que tanta falta els hi fa, car sols establint aquest contacte, podran sentir el redemplor estímulo que els hi salvi.

Però hi ha la recatalanització o revalencianització de València —qüestió toponomàstica, no de saba nacional— fóra avui i sempre el *Fiat lux...!* de son Gènesi en nostres constants tenebres d'un ideal col·lectiu, tan desitjat com mai assolit.

En efecte, creu algú que d'uns valencians com els actuals es pot esperar que es dediquin a una tasca de diferenciació, respecte de les demás nacionalitats ibèriques, realitzada amb la constància dels catalans del Comtat de Barcelona i recorrent com ells un carrer d'amargura per a tornar a ser-ho? Quant millor, si no volem perdre un temps preciós, que els pocs valencianistes que en som ens consagrem a difondre la cultura catalana entre els valencians de bona voluntat, car tenint aquella un camí traçat, a nosaltres ja no ens toca més que seguir per ell, ben segurs de què al final, trobaríem reconstruïda la nostra nacionalitat.

Açò ens porta també el record històric dels jorns de la Confederació Catalano-aragonesa. La influència del mig físic féu que la poesia a Mallorca fóra lírica, bucòlica, pastoril; que a València fos dramàtica i que al Comtat de Barcelona fóra èpica, canta les grandeses de la Pàtria, ses gestes heroiques... i aqueixa continua essent encara sa característica predominant. Si venim, dones, comunicant a nostres germans aquest caliu patri, per ésser nostre geni dramàtic, per a aconseguir brolli un patriotisme valencià, no serà aquesta una raó en favor de nostra opinió pancatalanista?

El pancatalanisme aspira a la reconstrucció i expandiment cultural de la Nació Catalana, que així fou coneguda al món en llurs jorns gloriosos, sens afegir els qualificatius de valenciana i mallorquina, per la identitat de la raça i de la llengua. Unió espiritual que si no es realitza farà que perilli l'art, el teatre, la literatura, de tots aquests pobles per no ser suficient l'economia d'un sol d'ells per a mantenir els propis luxes intel·lectuals. Aquella unió també implica una intel·ligència i una acció mancomunades per a una política comercial mediterrània al futur.

La catalanització de València que suposaria el retorn al tronc comú d'origen, l'assoliment del caire més genuí de nostra raça s'imposa, doncs, a la nostra consciència de patriotes, la història i un dret discurs de la intel·ligència l'abonen i a la nostra raó se'ns presenta com aqueixos empelts que millorin les condicions dels arbres, com aqueixos creuaments de races que les vigoritzen...

El que deixem escrit és per a nosaltres l'Evangeli, més si es creu que el nostre paper respecte de la Pàtria Valenciana, recorda el que desempenyaren, respecte de l'espanyola, els fills d'en Witiza, el comte don Julià i el bisbe d'Oppas; malgrat això n'estem segurs de què aquella "llauradora amb aspecte de Regina" conforme a la bella expressió d'en Llorente, llavors repetiria, per nosaltres, aquestes paraules de Jesucrist: "Benaurats quan per amor meu us rnaleeixin".

1. El Reialme de València, Estat de Catalunya

L'antic reialme de València constitueix tot sol una concreció racial diferent de la dels demés pobles de l'Ibèria, que determinaren el fet geogràfic, històric i psicològic.

Si la naturalesa no el caracteritzara ja per les qualitats del seu sòl, subsòl, clima, fauna i flora, cultius propis etc., el veuríem aparèixer en la història durant el període aràbic, si bé no nasqué a la civilització cristiana i europea com a tal reialme, fins a la conquesta per don Jaume I que l'organitzà en Estat independent. Era açò en l'any 1238.

I és des d'aquesta fetxa, quan comença a adquirir personalitat més definida no sols a Espanya sinó al món, obrint-se aqueix cicle de la València foral que no es tanca pas fins a l'any 1707, en qual transcurs de temps, cinc segles properament, s'elabora, ascendeix i desapareix com tants pobles la "nacionalitat valenciana", expressió aquesta, que no és pas nostra com podria creure algun fervent unitarista espanyol, pensant que íntentàvem reivindicar drets suposats, sinó que correspon a nostres compatriotes els il·lustres historiadors n'Antist, en Beuter, n'Escolan i en Sales.

Enc que entenem que sols pogueren emplear el terme "nacionalitat" en el concepte de "nació foral", pel govern i el dret propis de que fruï el nostre poble, en virtut de l'anassimilisme característic de la política de Catalunya; i, en quant al seu nom de "valenciana", li ve de la geografia, perquè València, abans d'ésser reconquerida i poblada "quasi tota" pels catalans i de posseir sa llengua, ja es deia així d'ençà dels temps dels romans segons uns, d'ençà dels de la primitiva *ethnos ibérica* segons altres.

Pel demés l'uniformisme castellà no aconseguí evitar que els grans homes d'aquest poble, en Cervantes, en Lope de Vega, en Gracian, etc., parlessin de "naciones de España".

Remarquem també, per a fixar millor el caràcter del nostre nacionalisme, que València amb l'antic Comtat de Barcelona i Mallorca constitueix una comunitat ètnica i lingüística, encara que, per sa fesomia i personalitat regionals integrà al passat la individualitat política significada a la denominació de reialme, amb què fou coneguda, dins del territori de l'esborrada i avui renaixent Nació Catalana que a l'Edat Mitja amb nostre *Llibre del Consolat de Mar* legislà mercantilment l'Europa i que unida a l'Aragó formara el reialme d'aquest nom; la Confederació Catalano-aragonesa que s'extenia per Ibèria a València i a Alacant i pdr la mar a les illes Balears i Sardenya; que tingué per rics florons de sa Corona comtal i reial per França a Provença, Marsella, Tolosa, i Llenguadoc, per l'Itàlia els reialmes de Nàpols i Sicília, arribant en sos domenys per l'Orient fins a Bizanci i l'Armènia i pel Sud fins a les costes africanes. Els temps feliços en què la nostra *parla arrogant féu estremir les ruïnes de la sagrada Acròpoli atenesa*, els jorns gloriosos en què tots els peïxos de la *mare nostrum* portaven sobre sos lloms les barres catalanes de sang de foc.

Bo i participant València de tanta glòria, d'un relleu a l'Espanya i al món, qual havem dit, tal volta avui la majoria dels valencians tindria par a nosaltres el somris d'en Voltaire. Tan petits ens sentim en l'actualitat, amb l'oblit de ço propi, que no hi queda ja en nosaltres més que l'alè de l'escepticisme!

Però malgrat açò, si "els homes il·lustres són els cognoms de les nacions", al que afegiríem nosaltres que les institucions que produïren són com els esclaus de sa noblesa, al ser nacional valencià el personalitzen el Tribunal de les Aigües, aqueixa portentosa institució que sense papers ni còdexs [i.e. codis] fa justícia honrada des de temps immemorial en matèria de recs, i que en opinió del nostre historiador en Borrull, França implantà a son territori en forma molt semblant a la nostra; Vicents Ferrer el Sant, àrbitre de la política espanyola i de l'Església féu reis al Compromís de Casp i desfèu papes al Concili de Constança que acabà amb el Cisma' d'Occident; fra Gilabert Jofre

comprengué abans que ningú que el foll és un malalt i fundà el primer manicomi del món; Ausias March “el valent Capità”, present a les epopeies desenrotllades a les illes de Còrsega, Sardenya i Guergues fou també el poeta celebrat a tot el món llatí; el pare d'Orfes fou aquell institut que arreplegava els vagabunds dels carrers i els mantenia, ensenyant-los un ofici, par a que poguesssin ésser útils a si mateixos i a la societat, institució genuïnament valenciana en sos fins i en son funcionament, avui extingida entre nosaltres, però que veiem a Nova York, amb el mateix caràcter, encara que més perfeccionada, pel major progrés del temps; Francesc de Vinatea, a l'Edat Mitja igualava ja el poder popular al reial; Jaume Roig i Pere Joanot Martorell feren de nostra ciutat un viver de cultura, i, perxò, quan dos segles més tard, la visità en Cervantes la proclamà una de les prianeres capitals de l'Europa; nostres gremis, prodigi de regulació del dret d'assistència, impedièn que el nostre obrer morís a la misèria; la família dels Borges, que la llegenda calumnia i la història reivindica, presidí la vida tota del Renaixement; un d'ells, Cèsar Bòrgia, [sic] que portava sang xativenca a les venes, inspirà a en Maquiavel sa famosa obra *El Príncep* i fou el primer que concebí el pensament de *l'Itàlia una* i Joan Lluís Vives des de Bruges, Lovaina i Londres fou sempre el filòsof rival d'Erasm [sic] de Rotterdam i el mestre insubstituïble de les reines, princeses i magnats en aquella època d'esplendor de la cultura europea i encara avui l'inspirador de la doctrina de l'Impost Únic de l'economista nordamericà Henry George; la democràcia dels agermanats provà al món que nostre poble si sap revolucionar-se quan es veu oprimít, sap no menys governar amb la major habilitat el rcialme, conciliant la vehemència amb el seny; els píntors Jacomart, Ribera, Joan de Joanes, Ribalta i Espinosa imprimiren un segell propi al nostre art, que és conegut arreu, sense vacil·lació, com de l'escola valenciana; la decoració singular de la nostra industria (seda, cerámica, ventalleria, mobles, etc.) i a què seguir?

2. El decandiment valencià

A principis del segle XVIII, com ja hem dit, als camps fatídics d'Almansa queia la nacionalitat valenciana, a conseqüència de la guerra de Successió: cridat a regir els destins de la corona d'Espanya, en Felip V, qui encarnava l'esperit uniformista francès, nostres pares prengueren partit per l'Arxiduc don Carles d'Àustria, que jurava respectar nostres furs; però vencedor el primer ens els arrabassà, per proclamar-se a si mateix *rei absolut*.

Aquest acte de crueltat i injustícia, que sols pogué inspirar la supèrbia, causà en el nostre poble un sentiment tan pregon que provocà una protesta general, però, sens forces ja per a redreçar-se i restaurar son dret, acudí, perxò, en súpliques al propi rei i a sa esposa i àdhue utilitzà els bons oficis dels ducs d'Orleans i d'en Berwick, mes la persona que llavors exercia veritablement el poder reial, el feroç ministre Mr. Amelot, instrument servil de Lluís XIV de França que el nostre Borrull estigmatitzà, apel·lant-lo "dèspota d'ambdues monarquies", i amb l'apoi moral i material dels "*fidelísimos vasallos castellanos*", com els qualificava el Borbó en son decret d'abolició de les nostres llibertats, no sols no accedí a la petició, sinó que encara castigà amb les penes severíssimes de l'exil i presó al castell de Pamplona, al jurat don Lluís Blanquer i a don Josep Ortiz, redactors que havien sigut de l'exposició demanant el restabliment d'aquelles.

I com en els moments de crisi dels pobles és quan aquests ouen, per esmorteïda que hi sia, la veu d'un comú llinatge i es manifesten amb tota l'efusió de son ésser, ocorregué després un fet tan eloqüent que basta a palesar en el poble valencià, ensems que la consciència de la seva identitat ètnica amb el veí comtat, la gran reserva d'energies i el sublim amor humà, característies en ell tots els temps, puix només assolida a sang i foc la nostra mutilació nacional, formaren els valencians a Barcelona -- la metròpolí de la raça-- els regiments de la Mare de Déu dels Desemparats i de Sant Vicents Ferrer, per a defensar les llibertats d'aquells germans nostres, que anaven a córrer la mateixa sort que les pròpies, comprenent, amb certer instint, que, malgrat l'obra del fracionisme dels pobles peculiar de l'Edat Mitja i d'estar ja consumada l'unitat espanyola, allí hi era el fogar sagrat de la Pàtria que irradiava sa llum i calor a tots. Aquella força militar tenia de coronels a en Josep Vicents Torres Eximen, qui, fet presoner, fou tancat al castoll d'Alacant i al susdit D. Josep Ortiz que, als cornenços de l'assalt de la ciutat pel sitiador castellà-francès caigué mort, al Portal Nou, nimbada sa testa por l'aureòla de la glòria, com, més tard caigués greument ferit, prop de l'hort de Sant Pere, el conseller en cap de Barcelona, en Rafel Casanova, tot i simbolitzant l'eclipsi d'aquests herois la fi de la Pàtria, puix si pel primer exhalava el postrer alè, la més pura valencianitat, pel segon tancava els ulls del tot la Catalunya "rica i plena" del cant nacional.

Però, tornant a València, afegirem que a pesar del cop recentment rebut, tan forta s'acusa sempre al llarg de la història la nostra personalitat que encara pogué resplendir amb l'art deis Vergara, el període criticista en què tants valencians sobreeixiren, distingint-se, molt principalment, en Maians i en Péreg Baier, "suficient qualsevol d'ells per a enaltir a una nació i a un segle." La ciència valenciana té, llavors també, son més gran llumenar en en Cavanilles que a París causà l'admiració deis savis de l'Acadèmia de Ciències Naturals. I no acaba aquest segle sens que uns patricis insignes fundin la Societat Econòmica d'Amics del País amb la divisa *Fert omnia tellus*. Heus aquí, perquè considerem, que si nostre poble és un poble petit, com diuen els nostres enemics, amb un criteri no pas espiritual sinó quantitatiu, no, perxò, cedeix en grandeses al que compta amb major extensió territorial.

Per altra banda el sacrifici ens consagrà amb la sang derramada a Almansa, les condres de Vila-reial, les horrors de Quart, Alcoi i Dénia, el setge anguniós d'Alacant, los flames i les deportacions de Xàtiva, l'èxode de la nostra gent d'ací por a no tornar mai més a la Pàtria que feren a València, por sempre més, immortal. No ha mort, no, la nostra personalitat que al capdavant de cin o sis generacions entre valencians encara s'ha repetit aquesta frase Tuna conformitat dolorosa davant de totes les malvestats: "Més es perdé en Almansa".

És molt cert que València posseeix una valuosa galeria d'escriptors valencians que escrigueren en castellà, però no ho és menys, que convertida la vila de Madrid, per efecte de l'organització política espanyola, en metròpoli intel·lectual d'Espanya, Castella sols se preocupa de la propaganda dels seus clàssics, que, com diu aqueix poble: "Así paga el diablo a quien bien le sirve". La defecció que tals autors cometeren amb sa llengua nacional i el comportament ingrati amb ells, que seguí després per part dels castellans, com ja havem dit, han estat causa de què a l'actualitat llurs obres a penes sien conegudes en perjuí de la cultura d'ambdós pobles.

Aquesta decadència de l'esperit nacional que suposa ço d'escriure en la llengua del poble enemic de raça, cosa que, únicament, s'explica per la raó del veïnatge, no ocorregué sols a la nostra nacionalitat sinó a altres també oprises de l'Ibèria i de l'Europa, oferint-se en totes la coincidència en un mateix fenomen social: el de què sols se n'adonaren de la vàlua del bé perdut una volta el perderen. I així, al veure València sa llengua foragitalda violentament dels Consells i de la contractació, és quan verté, perxò, llàgrimes no menys abrasadores que les de Bohèmia, Irlanda, Polònia, etcètera; tot el qui coneix la història sap que som justos; però ens resta encara una esperança, car, com diu en Toniol, una nació deixa de ser-ho no pas quan és vençuda i conquerida sinó quan perd sa llengua.

3. Revifalla nacional. Nous horitzons

Nostre eclipsi nacional perdura a través dels segles XVIII i XIX i ja en el primer d'aquests observem, que, malgrat estar encara suspesa al món la destal de l'absolutisme sobre el cap de les nacionalitats, comencen a bellugar-se, pel que respecta a la nostra, els brots novells de l'arbre patri, puix el notari en Carles Ros, entre altres patricis, inicia el reviscolament de la nostra parla. Son *Diccionario valenciano* serà sempre el millor monument a sa memòria.

Un esdeveniment commovia després el món: l'Europa estava encesa en guerra i al trot del cavall de Napoleó es desvetllaven les nacionalitats adormides. Al tocar-li el tom a Espanya, València, com les dernés nacionalitats, sent la consciència de sa unitat i solidaritat amb elles, açò en un temps en què l'Estat espanyol, sens força hi havia caigut trossejat, i aleshores el Palleter li declarà la guerra al Capità del Segle, i després és el pare Rico qui dirigí el moviment en què nostra Pàtria contríbui a l'epopeia de la Independència espanyola.

L'Espanya es salva, doncs, pel tan denigrat *sentiment regional*, i –oh, sorpresa!-- per una d'aqueixes paradoxes no desacostumades a la història, a les Corts de Càdiç, *sin libertad los diputados para discutir con arreglo a su conciencia*, ¹ per la coacció que des de la tribuna pública exercien masses assalariades, triornfava l'esperit uniformista

¹ Antología de las Cortes de Cádiz, arreglada per Rafel Comenge, Madrid, 1909, pàg. 422.

de la França de llavors, vençut, recentment, per nostres guerrilles. Tot s'ha de dir, puix semblant resultat contradictori el refermà alhora l'afrancesament d'alguns representants que pogueren ser molt il·lustres i lliberaís, però que, amb la fórmula *unos mismos códigos regirían en toda la Monarquía* negaven la primera i més preada de totes les llibertats: la d'organitzar-se cada país, segons les lleis pròpies de sa vida.

Malgrat bufar amb fúria l'huracà unitarista, per aquella època, un frare escriptor i patriota, el pare Bartorneu Ribelles, advocava en sos escrits per la restauració de les Corts Valencianes i el mateix insigne patrici D. Francesc Xavier Borrull, que combaté amb tant d'acert el còdex [i.e. codi] polític d'en Bonapart, acordat per a l'Espanya a l'Assemblea de Baiona per ésser contrari a la Constitució i Fur de València, combatia també, diputat per aquesta, a les Corts ja dites, l'espanyola de 1812 --traducció del pensament francès-- logrant salvar, no sense grans esforços, el venerable Tribunal de les Aigües, que respectaren els segles.

D'un altra fita no menys remarcable al camí de la nostra ascensió nacional tenim ara de fer-ne esment, i és la de què en 1839 veié la llum pública a Barcelona el *primer Diccionari de la llengua Catalana* degut a l'il·lustre castellanenc en Pere Labèrnia i Esteller, qual obra cabdal posà els fonaments de la reintegració del nostre lèxic, que jeia llavors com un cos desconjuntat i malmès, per ço que sempre serà d'una gran importància filològica i històrica.

Però el que podríem dir-ne nostre més proper Aribau, ço és el precursor del nostre particular renaixement literari no apar pas fins a l'any 1841. S'anomenava don Tomàs Vilaroja. Celebrem valencians son grat i esclarit record, car veient el nostre verb plagat de castellanismes i la literatura anterior a ell infiltrada de la xavacaneria i del dolent gust regnants, es consagrà a purificar l'un i enaltir l'altra amb ses poesies d'una senzillesa i tendror encantadores.

Patriota i poeta féu Pàtria i Poesia en sa famosa CANÇÓ sols amb aquests versos:

“en l'oblidada llengua de mos avis
més dolça que la mel”.

La transcendència de sa curta però exquisida llavor fou tan gran que tota la floració literària posterior del segle passat i dels nostres jorns no és pas més que una continuació d'ella, molt falaguera per tan esperançadora.

Correran els anys i el riu de la Pàtria Valenciana, que torcera son curs per l'artifici unitarista, tornarà a sa natural i primitiva caixa. Quan ço arribi, València no podrà oblidar a sos dos precursors nacionals, fixant en son calendari una visita anyal a ses tombes. La pelegrinació patriòtica amb les banderes voleiant al vent i amb les corones de semprevives pregonarà arreu el nostre *Resurrexit!*, tot parlarà ja a l'entorn eternitat, bategaran els cors dels valencians, com campanes, amb els cants dels himnes i tots a una veu cridaran: Al·leluia, al·leluia, la Pàtria és redimida! Serà, llavors, que la Morta-Viva viurà i les despulles d'en Ros i en Vilaroja hi hauran d'animar-se de joia.

Els fets esmentats proven, que si els principis de la Convenció francesa: *Egalité, Fraternité, Liberté*, reconeient la llibertat individual i desconeixent la col·lectiva dels pobles, conforme a les doctrines del filòsof de la Revolucó, Rousseau, foren de moment contràries als nostres ideals, no, perxò, deixaren al successiu d'ésser-los favorables, puix la llibertat de pensament i sa derivada la d'impremta, que integraven els mateixos, hi havien d'ésser un empar segur per al recobrament de les personalitats nacionals mutilades per la mà de la tirania.

De què les llibertats concorreren al nou amanèixer dels pobles en la història, bon testimoni ens ofereix el mateix reialme de València, en son moviment cantonal de l'any 73, en què nostre poble obrà per si mateix, com a valencià, prescindint de les ordes de Madrid. I quan el Poder Central envià tropes per a que els valenciaris deposessin llur actitud, aquests abans que la Ciutat fos bombardejada, acordaren que eixissin d'ella vells, dones i xiquets, i custodiar la sucursal del Banc d'Espanya. La València de llavors, amb tal conducta, es cobrí d'honor i demostrà merèixer l'autonomia.

Més tard, en juny de 1907, es celebrà una assemblea commemorativa del segon centenari de la pèrdua del Fur Valencià, al Paraninf de la Universitat; per l'any 1908 es constituïa la primera Joventut Valencianista; el 25 de juliol de 1914, al Saló Eslava d'aquesta capital, tingué lloc un "Acte d'Afirmació Valencianista", organitzat per la "Joventut" de Barcelona, al qual assistiren representants de les "províncies" Alacant i Castelló; amb posterioritat apareixia el primer setmanari valencià, amb caràcter nacionalísta, baix el títol de "Pàtria Nova"; en l'estiu de 1915 es reunia un aplec al Puig de Santa Maria per a demonar al Poder Central un crèdit que lliurava son Monestir de la ruïna --acte que tenia com una valor simbòlica, per ser aqueix edifici la casa pairal del Regne Valentí-- i, per fi, els entusiastes valencianistes de Castelló realitzaren després el lloable esforç de son setmanari *Veu de la Plana*.

Tots aquests glatits de l'ànima de València demostren que nostra pàtria va renaixent com altra Au Fènix, de ses cendres. Si l'esborrament de la personalitat Valenciana no significués ja un crim de lesa naturalesa, el centralisme sempre seria un obstacle a nostra lliure iniciativa, quelcom que ens converteix en homes-autòmats i ens talla les ales per a l'ideal. La història ens diu que els nostres jorns de glòria coincideixen amb els que fruïrem d'autonomia, i quin dubte hi cap, que sols recobrant-la, ens en serà més fàcil renovar, sinó superar nostres èpoques d'or? Qui podrà negar que de no haver-se'ns privat de nostres llibertats, acàs fos avui nostre progrés major que mai?

El centralisme no ha servit més que per a fomentar la secular inèrcia espanyola. La prova és que Bascònia i la Catalunya estricta d'ara, les nacions més apegades a ses característiques, són les capdavanteres de la Ibèria: el fet és més eloqüent que tots els discursos, teoritzants i verbalistes, de la generalitat dels parlamentaris espanyols.

"Ser o no ser", heus aquí el problema i en ell els valenciaris són els que tenen la paraula. L'esperit catalanesc que, abscondit, com foc sota cendra, serva al fons el nostre poble, és, per nosaltres, verament, una promesa de triomf; un jorn o altre, València, de cara a la vida, hi haurà d'incorporar-se als moderns corrents nacionalistes del món per a dignificar-se i ennoblir-se davant de tota la humanitat.

Però essent els Reialmes de València i Mallorca i el Comtat de Barcelona, les tres branques del Pi sagrat Catalunya, i havent recobrat el Mediterrani la importància que assolí en dies millors, tots nostres fervents vots són per al més immediat triomf de l'ideal pancatalanista, lograt per mitjà d'un lligam polític, més o menys ample, que bé podría ésser la federació de les esmentades regions i que realitzant de bell nou l'Unitat catalana, fes tornar altra vegada a nostres mans el ceptre imperial de la "mare nostrum" per a envair nostre comerç el món, per a assegurar l'eternitat del nostre esperit.

4. Aplec documental històric sobre la catalanitat inconcusa de València

Molts segles abans que els lleidatans prenent la major part en la reconquesta de València pogueren fer, cridant, plens de goig, per tots els àmbits de sa ciutat, la frase històrica *Lleyda l'haforat*, que els historiadors elàssics parlaren d'una *etnos ibèrica*, que ocupava l'extensió de terreny integrada pel migdia de la França i el llevant de l'Espanya, és a dir, des de Provença fins a Múrcia, quedant, per tant, el territori de l'antic reialme valencià, que coincidia més o menys amb el de les tres "províncies" actuals, enclavat dins d'ella, circumstància bastant per a afermar sa catalanitat des de temps remotíssims, anteriors a la reconquesta. Amb posterioritat a n'aquesta, la corroboren les següents dades bibliogràfiques, que insertem per un orde invers cronològic, com qui dona cada vegada més autoritat a sa tendència renacionalitzadora, per a que el valencià deixi d'ésser el que fins ara ha sigut: quelcom tan indefinit i curt d'aspiracions (la descentralització administrativa), que s'aturà, embadalit, en el record del passat i en el conreu de lo pintoresc i reduït a tan estrets límits restava condemnat fatalment a l'esterilitat. Pogué pendre l'altíssima volada de l'àguila cabdal i sols iniciava el tímid revoloteig de la boja i virolada papallona.

Les cites a què al·ludim, fem constar que a excepció, de les d'en Prat de la Riba, mossèn Bernat Boades, i del rei En Jaume I, totes les demés són d'autors valencians, heu-vos-les ací:

Prat de la Riba: "Quan ja el poder polític de Roma havia saltat a troços. varen sortir a la llum de la història els vells pobles soterrats, cadascú parlant sa llengua i la vella *etnos ibèrica*, la primera, féu ressonar els accents de la llengua catalana des de Múrcia a la Provença, des del Mediterrà al mar d'Aquitània. Ligurs, Gaèlics i Tartesiens, Grecs i Fenicis, Cartaginesos i Romans no havien fet recular ni un pam de terra al nostre poble. Les fronteres de la llengua catalana eren les mateixes que assenyala a la *etnos ibèrica* el més antic dels exploradors-historiadors". (*La Nacionalitat Catalana*, cap. VII, Barcelona, 1906).

Cerdà i Rico: "Pues, como advirtió muy bien el maestro Rodríguez en su *Bibliografía Valentina*, págs. 26 y 27, bajo el nombre de Catalanes se entendían éstos y los Valencianos, por ser todos de una misma lengua, desde principios de la reconquista y por más de 200 años; y aun hoy no se distinguen ambas lenguas sino en el dialecto y ciertos idiotismos." (En ses notes a *La Diana* d'en Gil Pol, pàg. 490, Madrid, 1778).

Ximen, parlant de Fr. Antoni Canals, escrivia: "El maestro Echard, como vimos le llama *Catalán*; pero tiene la disculpa de que, antiguamente, llamaron así a los valencianos, por aver sido poblado este Reyno por la mayor parte de catalanes y provenzales; aver tomado de ellos la lengua; y estar tan confinantes, como es notorio, las dos provincias de Cataluña y Valencia. I por esso dixo Gerónimo Pau, que no era ternericidad, que algunos escritores hubieran llamado Catalanes a los Valencianos y Mallorquines; pues tienen de ellos el origen y la lengua». (*Escritores del Reyno de Valencia*, v. I, p. 365).

Francesc de Montcada s'anomena català al parlar del "Que nuestros antiguos catalanes nos dejaron" en sa *Expedición de catalanes y aragoneses contra turcos y griegos*.

Escolan, partidari de la castellanització del reialme dia que aquest "fué poblado desde su conquista casi toda de la nación catalana, y tomó della la lengua y están peredañas y juntas las dos provincias, por más de trescientos años han pasado los deste reino debajo del nombre de catalanes, sin que las naciones extranjeras hiciesen diferencia ninguna de catalanes y valencianos. De aquí se entiende que Pandulfo Colonucio dixia que el Papa Calixto III era catalán de nación, siendo valenciano, y el

“Regestrum Historiarum” dixo lo mismo de nuestro compatriota San Vicente Ferrer. Y porque Bartolomé Faccio Panórrmita, Eneas, Silvio y Espiegelio, cuando cuentan por menudo los reynos y estados de este rey don Alonso en España, sólo hacen mención de Aragón y Cataluña, passando por una mismo tierra y nación Cataluña y Valencia. De aquí se vió en un grande inconveniente, que quanto se podía escribir de los nuestros en particular y de sus jornadas y hechos notables en guerras, salía a la luz bajo el nombre de catalanes, sin hacer mención de los valencianos en su propio nombre.”

Referint-se a la Crònica d'en Muntaner, afegeix: “Y debe estar advertido el lector, en este y otros escritores que en su escritura jamás hacen división de Valencianos y Catalanes, sino que por el nombre de catalanes se entendían los unos y los otros por ser todas de una misma Lengua desde los principios de la Conquista y por más de doscientos años.” (Llib. 1, cap. XV, f. 108, i llib. III, cap. V, f. 593 de la *Historia General del reino de Valencia*).

El P. Antist féu la següent afirmació: “San Vicente predicaba en catalán, porque antiguamente el lenguaje valenciano no se diferenciava casi nada de aquel otro, como quiera que Valencia fué poblada de Gente Catalana» (*Vida de San Vicente Ferrer*, part. I., cap. VI, f. 46).

Baltasar de Romaní, capçalera que hi posa a una traducció seva: “Las obras del famosísimo filosofo y poeta Mossen Osias Marco, CABALLERO VALENCIANO Y DE NACIÓN CATALANA... Ha sido ímpresa la presente obra en la muy noble ciudad de Valencia, por Juan Navarro. Acabóse a diez de M:rho, año MDXXXIX.»

Mossén Bernat Boades: “E axí quels moros foren fora de la ciutat de Valencia, lo Rey lan fae poblar de fadrins e Fadrines de Leyda, e daltres lochs de la ribera del Segre e del Sió”.

“E forenhí eretats molts de Catalunya honorabilement, e molts fills de baróns, e de nobles, e de cauallers, e homs de paratge de Catalunya hi varen restar, dels quals baxan los plus nobles llinatges quey ha en Valencia, e apres ni varen anar daltres. E veus aci per hon Valencia es appellada la noble, perço que de Catalunya hí ha anada molta gent noble. El rey en Jacme los va donar leys e furs per hon be e loablement sen regissen, els va donar que parlassen la lengua catalana, sobre tot lo qual los aragonesos veren moure brugit e querelles; mas lo Rey los dix tals rahons que ells hagueren a callar.”

(*Llibre dels feyts darmes de Catalunya*, capítol XXIII).

Sant Vicents Ferrer, trobant-s'hi a cert indret fronteriç a Castella deía en sa prèdica:

“Vosaltres de la Serrania qui estats en mig de Castella e de CATALUNYA, e per ço prenets algun vocable castellà e ALTRE CATALÀ.” (Estudi sobre els sermons valencians de Sant Vicens Ferrer que es conserven manuscrits a la Biblioteca Metropolitana de València, pàg. 22, cap. II. -- Originalitat dels sermons, fins a què es dirigien.)

Fra Francese Eximenís: “Per totes estes coses e raons ha volgut Nostre Senyor Déu que poble valencià sia poble especial e elet entre los altres de tota Espanya, car com sia vingut e eixit *per la major partida de Catalunya* e li sia al costat, empero no's nomena poble català, ans *per especial privilegi* ha propi nom, es nomena poble valencià.” (Introducció a la seva obra *Regiment de la cosa pública*.)

Muntaner: “*E com la dita ciutat* (Múrcia) *hach presa e poblada tota de cathalans e així mateix Oriola e Elx e Guardarnar e Alacant e Carthagenia e los altres llochs*; si que siats cert, que tots aquells qui en la dita ciutat de Murcia o els davant dits llochs son poblats, *son vers cathalans e parlen del bell catalanesch del mon*, e son tots bons homs d'armes e de tots feyts. E pot hom be dir, que aquell es dels graciosos regnes del mon; que en veritat vos dich, que entre tot lo mon yo ne altre no pot saber,

que dues provincies sien millors ne pus gracioses de totes coses com es lo regne de Valencia e lo regne de Murcia.”

“E es veritat que yo En Ramón Muntaner en aquella saho vinguí en Sicilia de Romania, e demani ficencia al Senyor Rey que yo pogues anar en les *parts de Catalunya* a pendre ma muller *que havia affermada fadrina en la Ciutat de Valencia* be havia X anys” (Crònica, caps. XVII i CCLI).

Jaume I s’adreçà als Consellers de Barcelona d’aquesta manera: “E no trobara que en tot lo Regne de ualència age poblat de xptians altra XXX mília homens e per zo quar nos hauem vist quel Regne no ha son compliment domens ni de gent uolem loy fer, car segons semblanza nostra, ben deuria auer C milia xptians en el Regne de ualencia. E pus no y son plus de la suma desus dita uolem y fer compliment de tants con nos y poyrem alongar a honor de deus et a seruizi de xptianisme e nostre. On nos uso deim eus pregam que uos altres que triets en vostra ciutat aquels homens que sien de valor e qui no agen hetetats on pusquen uiuir complidament en nostre habitatge. E si son II o III frares e la un es heretat els altres no, volem aqueis qui heretats no son heretar en aquest Regne que Deus nos ha donat. E ualem que eligiats entre vos II prohomens qui conosquen los loes e les terres que nos los mostrarem.” “E voldrem que facen residencia en logar on los heretarem e nos enfranqvir los em a V ans. E no aiats paor de enuiar que uso nos heretarem prou. E aquests prohomens quens trameterets sien ab nos lo primer dia de Giner primer vinent senes tota triga. Datum in ondara VI Kalendas decembris Anno domini M^oCC^oLXX^o”. (*Llibre Verd*, v. II, f. 174)

